

ds. Joep Dubbink

Jesaja 62:1-5 – Johannes 2:1-11

Gemeente van onze Heer,

Kana-zondag is één van die ‘sterke’ liturgische zondagen die elk jaar dezelfde evangelielezing hebben: zoals de Kerstnacht *altijd* de herders en de engelen heeft, en Epifanie *altijd* de wijzen uit het oosten. Jaar na jaar lezen we over de bruiloft te Kana, en dat is helemaal niet erg want het is een rijk verhaal waar altijd weer iets nieuws aan te beleven valt.

Een paar jaar terug bijvoorbeeld. Toen lazen we dit ook, en ik weet nog hoe makkelijk we toen een toepassing vonden. Corona – we zaten midden in die tweede, lange lockdown – legde een grauw-sluier over ons bestaan, niets fonkelde meer zoals wijn in een glas dat kan doen, alles was waterig en smakeloos. Je hoefde maar ‘de wijn is op’ te zeggen, en iedereen herkende het.

Ik denk dat je bijbelverhalen zo *mag* lezen, naar jezelf toe. In je eigen ‘context’ zeggen we deftig aan de universiteit maar zo simpel is dat dus. Doe je dat *niet*, dan gaat het alleen maar over toen en daar. En dat was, een bruiloft waar Jezus ‘toevallig’ ook te gast was.

* * *

Eerst toch maar dat verhaal, want dat is leuk, steeds weer. En knap geschreven! Enerzijds hoor je de *couleur locale* er nog doorheen, van Joods leven in Kanaän tweeduizend jaar geleden, met die bruiloft van acht dagen waar het hele dorp én de omgeving voor is uitgenodigd. Met de watervaten, met dienaren en die ‘ceremoniemeester’, en nog een interessante botsing tussen Jezus en zijn moeder. Anderzijds heeft dat verhaal meerdere lagen, en wordt het *gebruikt* om ons iets te vertellen over Jezus.

Het gaat om een alledaags probleem: de wijn is op. Een lang voorbereid feest dreigt in het water te vallen. Is dat nou iets waar Jezus zijn bijzondere gaven voor moet inzetten? Je zou denken van niet, het is geen wereldschokkend probleem. Hoewel... je zult maar die bruid en bruidegom zijn. Je gaat af voor je vrienden en het hele dorp, je ziet de flauwe grappen al aankomen (‘Ken je die van die bruiloft, in Kana...?’) en de *memes* op de *social media*.

De *derde dag* waarmee het verhaal begint, is geen toeval. In Joodse kringen wordt tot op vandaag bij voorkeur op dinsdag, de derde dag dus vanaf de zondag, getrouwd, weet iemand trouwens waarom? – ‘t Is *niet* omdat je dan net genoeg vrije dagen krijgt om tot en met het weekend op huwelijksreis te gaan...! Omdat op de derde scheppingsdag, volgens Genesis 1, *twee keer* gezegd wordt ‘En God zag dat het goed was’. Dubbel goed dus, een keer voor de bruid, een keer voor de bruidegom, dat hoorde men daarin.

Maar de derde dag is ook de beslissende dag, dan moet de knoop doorgemaakt worden. Op de derde dag moet het gebeuren, in veel verhalen, bijvoorbeeld in dat grote verhaal waarin Jezus opstaat uit de dood. Het lijkt me niet te veel gevraagd om hier al aan het Paaswonder te denken.

Maria (maar zo heet ze niet in dit evangelie, ze heet steeds ‘de moeder van Jezus’) ziet als eerste het probleem. En ze probeert Jezus daarvoor te interesseren. Het is lastig om in te schatten hoe Jezus nu

reageert. In de *online-exegese*kring met collega's, afgelopen *dinsdag* (!) ging het er lang over, en werd er serieus onderzoek naar gedaan. De vertaling steekt nauw, 'Vrouw, wat wilt u van me' klinkt wel erg bot en narrig. 'Vrouw' is minder afstandelijk dan bij ons overkomt, Jezus gebruikt het nog een paar keer in dit evangelie, bijvoorbeeld aan het kruis waar hij zijn moeder en de geliefde discipel aan elkaar verbindt, en dat is juist heel zorgzaam. Ook die uitdrukking 'wat wilt u van me' kan iets vriendelijker vertaald, maar er blijft in te horen dat Jezus zich niet zomaar laat instrueren.

Over moeders die hun zonen opdrachten willen verstrekken, daar zou ik een heleboel over kunnen zeggen, ga ik niet doen... Jezus laat dat niet gebeuren, houdt enige afstand. 'Zijn tijd' is het nog niet, en zijn tijd is niet op verzoek, u vraagt en wij draaien, maar die bepaalt hij zelf. Zijn moeder is overigens totaal niet uit het veld geslagen, nee, ze instrueert de dienaren alvast.

Het wonder gebeurt tussen neus en lippen door, in een bijzin. Er wordt geschept van 'het water, o ja, dat wijn geworden was'. En dan komt de verbazing: de ceremoniemeester heeft geen idee waar dat voorraadjie *grand cru* nu weer vandaan gekomen is, maar hij deelt het met plezier uit. De dienaren, *diakonoi*, daar hoor je diaken in, die weten het wel, die hebben immers het praktische werk verricht, het scheppen – dat in het Nederland zo aardig dubbel klinkt, pas bij de verleden tijd, achteraf, komt er duidelijkheid: *schepte* Jezus nu wijn, of *schiep* hij die? Het lied dat we straks zingen (NLB 525) gaat daar heerlijk mee aan de haal.

Dat is het verhaal, maar Johannes merkt op: dit was (het eerste) *teken* dat Jezus deed. Een teken *betekent* iets, wijst naar iets anders. We worden dus eigenlijk al gevraagd om door te denken, naar wat het dan ten diepste, of, voor ons betekent.

* * *

Daarvoor begin ik met water en wijn. Waar staan die voor?

Water is belangrijk, onderschat dat niet. Je moet genoeg drinken, anders gaat het niet goed met je, ouderen vergeten dat in de zomermaanden nog wel eens, da's riskant. Alle leven heeft water nodig, je moet je planten niet verwaarlozen. Geen enkele reden om neer te kijken op water, dat weet degene die na een eind fietsen in de zomer eindelijk koel, helder water te drinken krijgt, gewoon kraanwater, heerlijk.

Water staat voor dat wat levensnoodzakelijk is, ook in de beeldtaal van de bijbel. En dat is veel meer dan eten en drinken alleen, dat is ook onderdak, en veiligheid, en zorg, en onderwijs, en zaken als aandacht en vriendschap – hoe zou je zonder kunnen leven? Maar ook de Thora, de wet van God, kan met water worden vergeleken. Die mens uit Psalm 1, die het goede doet, de rechtvaardige, die wordt vergeleken wordt met een 'boom geplant aan waterstromen'. Die is goed geworteld, die laaft zich aan de wet van God, verdiept zich daarin bij dag en nacht (Psalm 1:1-3). En ook Jezus kan zijn eigen optreden, in ditzelfde evangelie, verbinden met water: hij zegt *net niet* 'Ik ben ... het levende water', maar wel: 'wie het water drinkt dat ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen' (Joh. 4:14). Levensnoodzakelijk is Jezus zelf dus ook, net als water.

Maar tegelijk is wijn nog iets extra, iets méér. Wijn staat voor overvloed, voor feestelijkheid, voor het genieten van het leven in al z'n rijkdom en diepte. Het extra dat niet nodig is, en waar je toch niet buiten kunt – als u de paradox begrijpt. En ook met wijn laat Jezus zich in zekere zin vergelijken: 'Ik ben de ware wijnstok' – dat gaat over de plant, over ranken die gesnoeid worden, maar *dat* principe had je net zo goed met een eikenboom kunnen uitleggen. Maar nee, dat moet met een wijnstok met druiven, die het goede leven verbeeldt. Dat is de diepere reden dat Jezus hier water in wijn verandert: om duidelijk te maken dat hij ons boven het hoogstnoodzakelijke ook het extra wil geven, het overvloedige, dat wat het leven *sjeu* geeft. Alles wat niet hoeft maar toch onmisbaar is.

Zoals kunst. Momenteel in het verdomhoekje, te moeilijk, te elitair. Maar holbewoners hadden er al behoefte aan. Of liturgie. Kan dit verhaal ook niet zonder liturgische inbedding, met gebeden en muziek? Misschien, maar dan is het ook niks meer... Een boek over liturgie van lang geleden heette al *Het nodige overbodige*.

Dat extra, dat leven dat gaat stralen en fonkelen, dat wil Jezus ons – geven, wilde ik zeggen, maar vandaag moet je natuurlijk *schenken* zeggen...

* * *

Maar als ik dit verhaal nu lees in 2024, in onze huidige situatie, dan komt bij mij iets anders boven dan een paar jaar geleden. Kunnen we het eigenlijk wel maken, over dat extra te praten? Kunnen we ons in deze situatie met crisis op crisis nog wel, die luxe, dat genieten en feestvieren, veroorloven?

En dan bedoel ik *niet* de vraag naar de alcohol. Zeker, alcohol is de drug die de meeste slachtoffers maakt, en nog volkomen legaal ook. Maar dat kun je volgens mij niet rechtstreeks verbinden met dit verhaal, niet positief en niet negatief. Je kunt het verhaal niet gebruiken om de ellende van alcohol-misbruik te bagatelliseren ('Jezus dronk immers ook en verschaftte wijn'), en omgekeerd kun je ook niet het verhaal onderuithalen vanwege het feit dat *wij* soms niet kunnen omgaan met alcohol. Dat past gewoon niet op elkaar, dat gaat om zulke andere sociale omstandigheden, onvergelijkbaar.

Wat wél vergelijkbaar is, is de overdrachtelijke betekenis van de wijn, als het leven in volheid, royaliteit en luxe. Zouden we ons niet veel en veel soberder moeten gedragen? Zouden we maar niet met het basale genoeg moeten nemen, totdat iederéén genoeg heeft? Sober – toevallig ook het Engelse woord voor nuchter, niet onder invloed – maar sober in de zin van eenvoudig, niet gericht op steeds maar meer. Vergeet die wijn nou maar even, dat extra, die luxe, en zorg eerst dat het 'water' beschikbaar is voor iedereen. Letterlijk water – zoveel plekken waar schoon drinkwater niet te krijgen is – en overdrachtelijk water, als de basisbehoeften die elk mens nodig heeft en waar elk mens recht op heeft. Soberheid, een nieuwe levensfilosofie?

Deze week was ik op bezoek bij een mevrouw van eind 80 die mij vertelde dat ze het zo moeilijk vond om te bidden, 's avonds, maar om een reden die ik niet had zien komen: 'Als ik dank voor mijn dag en alles wat ik heb, dan voel ik me bijna schuldig, en moet ik altijd denken aan mensen die bijna niks meer hebben, zoals in Oekraïne of in Gaza'. Daar werd ik even stil van, en ik heb haar geprezen om haar compassie, haar mededogen, maar geprobeerd haar te vertellen dat ze zich niet schuldig hoeft te voelen, dat wat haar toevalt – helemaal niet overdreven, een kleine woning, lieve kinderen en burens die boodschappen – dat ze dat in dankbaarheid mag aanvaarden.

Maar soberheid, daar is heel veel voor te zeggen. Onze samenleving zou een stuk soberder kunnen. *Niet* de vluchtelingenopvang of de huisvesting van arbeiders uit Oost-Europa, want die zit al onder het minimum van wat menswaardig is, maar *wel* op allerlei gebieden waar wij het maar heel gewoon vinden om grondstoffen, energie, stikstof- en CO₂-uitstoot te vermeerderen voor alle dingen die wij zo nodig moeten. Ik ga geen voorbeelden noemen, want dan is het risico dat ik juist die dingen noem waar ik zelf nou net niet aan meedoe, en dat is niet eerlijk. Het wordt zo gauw hypocriet, wie hiervoor pleit zou dan zelf niks meer mogen vervuilen en dat kan niet – ik kwam vanmorgen toch met de auto hier.

U kunt het zelf wel invullen. Maar laat dat *niet* leiden tot het schrappen van alle extra's! Kunst en cultuur, dingen samen doen, elkaar bezoeken, zorg en aandacht, als we daarop gaan bezuinigen, als we die dingen als franje eraf gaan snijden, dan halen we alle glans van het leven af. Dat moet niet.

Ik herinner me een verhaal uit mijn studententijd. Een uitwisselingsstudent uit Afrika, toen nog vrij bijzonder. Ze werd meegevraagd naar een feestje, en de gastheer verontschuldigde zich voor de luxe op dat feest, een grote tafel vol hapjes en meer dan genoeg drank – ook wel een beetje stereotiep, om bij ‘Afrika’ meteen te denken aan armoede en gebrek. Maar haar antwoord was verrassend: ‘Jullie feesten vind ik maar zuinigjes, dat kunnen wij wel beter. Maar jullie dagelijks leven, dat vind ik heel overdadig.’ Iets om over na te denken. En dat was in de 70’er jaren, nu schreeuwen we moord en brand bij het idee, terug te moeten naar het welvaartsniveau van die tijd.

Dus soberheid, OK. Maar dat extra, waar ‘wijn’ voor staat, dat moet niet verdwijnen. Ik hoorde al mensen over de kerstverlichting en het verbruik daarvan. Nou, dan weet ik nog wel een paar andere zaken, die eerst geschrapt zouden kunnen worden. Als heel Europa op LED-verlichting zou overgaan, zouden er *vijfhonderd* kolencentrales kunnen sluiten. *Dat* scheelt een slok op een borrel, om maar even in het beeld te blijven.

Jezus doet op dit feest niet moeilijk, gaat mensen niet beleren dat ‘je voor sfeer en vriendschap en liefde toch geen wijn nodig hebt’. Maar tegelijk kennen we ook Jezus’ aansporing tot grote soberheid. Als hij een munt moet laten zien, moet ‘ie die lenen, en wie meer dan één jas heeft, kan de tweede en volgende wel weggeven.

* * *

Tenslotte. Komen wij als *kerk*, als Jezus’ volgelingen, in beeld in dit verhaal? Jazeker, zeggen uitleggers al heel lang. Maria, de moeder van Jezus, die is de kerk. Ze laat zich niet van slag brengen door een woord van de Heer dat je maar moet wachten en geduld moet hebben, maar bereidt zich voor op het moment dat het wél ‘zijn tijd’ is. Ik denk dat we de kerk ook mogen herkennen in die dienaren, *diakonoï*, en dat is niet beperkt tot diakenen, dat kunnen we allemaal zijn: letterlijk ‘waterdragers’, het sjouwwerk doen, het wonder niet kunnen bewerkstelligen maar wel de voorwaarden ervoor kunnen ‘scheppen’ (!)

En zelf herken ik me tenslotte in die ceremoniemeester – vindt u het gek? En niet alleen als we avondmaal vieren – wat je best zou kunnen doen op deze zondag. Ik mag hier vooraan staan, ik krijg iets aangereikt uit dat grote boek, waarvan ik niet precies weet waar het vandaan komt, en het geheim doorgrond ik al helemaal niet. Maar ik heb wel sterk het besef: dat is het, dat is waardevol, dat is eeuwig de moeite waard. En daar heeft die vreemde gast op het feest, die zoon van die vrouw uit Nazaret, iets mee te maken. Hoe precies weet ik niet, maar bij hem moet je wezen!
Amen.